

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Academic Journal of Language and Literature

CİLT/VOLUME: 4, SAYI/ISSUE: 1, NİSAN/APRIL 2020

Güluğ ERDÖL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
gultug.erdol93@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9024-4927>

Mustafa Çiftci'nin Öykülerinde Evliliğe Bakış

Outlook of Marriage in Stories of Mustafa Çiftci

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 12.03.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 07.04.2020

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2020

Atıf/Citation

ERDÖL, Güluğ (2020). Mustafa Çiftci'nin Öykülerinde Evliliğe Bakış. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 103-115. DOI: 10.34083/akaded.702664

ERDÖL, Güluğ (2020). Outlook of Marriage in Stories of Mustafa Çiftci. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 103-115. DOI: 10.34083/akaded.702664

<https://doi.org/10.34083/akaded.702664>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

İnsana ait en güçlü ve en güzel duygulardan biri olan aşk, Türk Edebiyatı'nın birçok eserine konu olmuştur. Aşk, Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatı eserlerinde âşıkların kavuşamadığı ölçüde değerli olurken, modern edebiyatla birlikte; iyi, kötü, güzel, çirkin bütün tanımları ile eserlerde kendisine yer bulmuş ve toplumsal hayatta karşımıza çıkan tüm yönleri ile edebiyat içerisinde de değerlendirilmeye başlanmıştır. Aşk sonucu ortaya çıkan en önemli olgu ise evlilik kavramıdır.

Birbirine aşk ve sevgi bağıyla bağlı erkek ve kadının, bu sevgi sonucu kalan hayatlarını bir arada geçirme isteği olarak tanımlayabileceğimiz evlilik akdi, karşılıklı sevgi ve iki kişinin de isteği neticesinde gerçekleşen yahut gerçekleşmesi gereken bir eylemdir. Ancak hem toplumumuzda hem de dünyada birçok evliliğin, her iki kişinin ya da taraflardan birinin rızası olmadan gerçekleştiği görülür. Bazı kişiler ise ailevi, toplumsal ya da sosyo kültürel nedenlerden ötürü sevdikleri kişi ile evlenememektedir. İnceleyeceğimiz Mustafa Çiftci öykülerinde de mecburiyet sonucu gerçekleştirilen evlilikler; "Adem'in Kekliği ve Chopin" ile "Diyeşet", odak noktasında aşk olmayıp mutsuzlukla sonuçlanan evlilikler; "Gülizar", "Kasap Kokusu", "Kara Kedi" ve "Ah Mercimeğim", mutluluğun yakalandığı evlilikler ise "Çati'ye Kıyamam", "Şırıl Şırıl", "Elif, Tina, Tolga" öyküleri vasıtasıyla değerlendirilecek, söz konusu evliliklerin gerçekleştirilme sebepleri ile bireylerin psikolojileri üzerindeki etkilerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Çiftci, evlilik, aşk, aile.

Abstract

Love is the one of the strongest and most beautiful emotions belong to human, It has been the subject many work of turkish literature. Love,while Divan Literature and Folk Literature are valuable to the extent that lovers cannot meet, along with modern literature; good, bad, beautiful, ugly has have in the works with all aspects and has been begun to be evaluated in literature with all aspects that we encounter in social life.The most important phenomenon that occurs as a result of love is the notion of marriage.

Marriage contract, which we can define as the desire of a man and woman who are connected to each other with love and affection, that we can define as their desire to spend their life together as a result of this love, It is an action that must take place as a result of mutual love and the desire of both people.However, it is seen that many marriages occur both without the consent of either persons or one of the person in our society and in the world.Somebody s cannot marry with their love because of family, social or socio-cultural reasons.In the stories of Mustafa Çiftci, which we will examine, the marriages that do not focus on love and marriages that realized for different reasons will be mentioned. In the story of Mustafa Çiftci, which we have examined , the marriage realized as a result of obligation; "Adem'in Kekliği ve Chopin" and "Diyeşet", the marriages that do not focus on love and result in unhappiness; "Gülizar", "Kasap Kokusu ", "Kara Kedi" and "Ah Mercimeğim", the marriages that happiness is caught will be examined through "Çati'ye Kıyamam", "Şırıl Şırıl", "Elif, Tina, Tolga" stories.The causes of these marriages and will touch on their effects on the psychology of individuals.

Keywords: Mustafa Çiftci, marriage, love, family.

Giriş

Evlilik akdi sonucu meydana gelen aile birliği yalnızca aynı evde yaşayan anne, baba ve çocuklardan müteşekkil bir oluşum değildir. Çiftlerin, karşılıklı sevgi ve saygı neticesinde adım atacakları evlilik birliği, ileride kurulacak huzurlu bir yuvanın habercisidir. Böylesi olumlu duygularla kurulan bir ailede büyüyen çocuklar da sosyolojik ve psikolojik açıdan sağlıklı bireyler olarak yetişecek ve ebeveynlerinden öğrendiği aile olma, anne babalık yapma olgusunu kendi ailesinde de benzer biçimde devam ettirecektir. Bu nedenle aile kavramı yalnızca eşleri değil, toplumun büyük bir kesimini de doğrudan ya da dolaylı yoldan etkiler hâle gelecektir.

Hem bireyi hem de toplumu farkında olmadan şekillendiren evlilik bağı, gerek dünyada gerekse de ülkemizde ne yazık ki her zaman karşılıklı sevgi ve rıza neticesinde gerçekleşmemektedir. Genellikle aile ya da toplum baskısı neticesinde yapılan yahut mutsuzluğa rağmen devam ettirilen bu evlilikler, çoğu zaman hüsrarla sonuçlanırken bireylerin psikolojileri üzerinde de olumsuz bir tesir bırakmaktadır. Bunun yanında karşılıklı sevgi ile başlamayan ancak evlilik birliği içerisinde aşka dönüşen mutlu aile tanımlarına da rastlanmaktadır.

Bu çalışmada da Mustafa Çiftçi öykülerinin birçoğunda yer alan ve yukarıda değinmeye çalıştığımız biçimlerde sonuçlanan evlilikler, yakından incelenmeye çalışılacaktır. Gerçekleştirilen evliliklerde çiftlerin ne denli mutlu olduğu ve aile birliğinin ne kadar sağlam olduğu ise birden fazla faktöre bağlıdır:

Evlilik yaşantısından doyum almayı etkileyen birçok faktör söz konusudur. Örneğin, evlenme yaşı, evlenme şekli (görücü usulü- flört), maddi durum, çocuk sahibi olup olmama, eşlerin aynı sosyo- ekonomik düzeyden olup olmaması, eşler arasındaki yaş farkı bu faktörler arasında sıralanabilir. Ancak en az tüm bu faktörler kadar önemli olan bir başka nokta, çiftlerin iletişim biçimleri, birbirlerinin duygularını anlamaya yönelik çabaları, birbirlerinin duygularına, yaşadıklarına karşı duyarlı olmaları, birbirlerine anlaşıldıklarını hissettirmeleridir. Başka bir deyişle, “duygusal zeka yeterlilikleri”dir. (Üncü, 2007: 3-4)

Ele alınacak öykülerde de kişilerin, evliliğe adım atma sebebi ve bunun sonucunda oluşan aile birliği içerisinde, bireylerin hayatlarının ne yönde şekillendiği ifade edilmeye çalışılacaktır.

Mustafa Çiftçi'nin hayatı

Modern Türk Edebiyatı'nın, yaşayan genç yazarları arasında olan Mustafa Çiftçi, 1977 yılında Yozgat'ta doğmuş, ilk ve orta öğrenimini de aynı şehirde tamamlamıştır. 1999 yılında Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünü bitiren Çiftçi, 2000-2001 yıllarında Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bulunmuştur. Türkiye'ye dönüşünün ardından İngilizce okutmanlık, radyo ve televizyon programcılığı yapan yazar, hâlihazırda T.C.Yozgat Valiliği'nde memur olarak çalışmaktadır. Farklı dergilerde yayımlanan öykülerinden oluşturulan ilk kitabı *Adem'in Kekliği ve Chopin* (2012) ile edebiyat dünyasına adım atan Çiftçi, *Bozkırda Altmışaltı* (2014) ve *Ah Mercimeğim* (2017) kitapları ile öykücülüğe devam etmektedir.

Öykücülüğü ve eserleri

Öykülerinin genelinde Yozgat'ı ve Yozgat insanını ele alan Mustafa Çiftçi, içinde bulunduğumuz dijital çağda ana akım öyküler kaleme almayı tercih etmeyerek, taşrayı ve taşra insanını konu edinir. Bunu yaparken toplumsal gerçekçi bir üslupla taşra- metropol karşılaştırmasına girmeyen ve büyük şehir dışında kalan mekânları, kurtulması gereken

bir kısaç gibi göstermeyen Çiftci; kendi memleketini, kendi insanını ve Yozgat toprağını sınımsızca bir dille anlatır.

Öykülerinin tamamına yakını Yozgat ve Yozgat çevresinde geçmekle beraber Çiftci öykülerinin insanı, her birimizin tanıdığı ya da karşılaştığı insanlar yani hayatın içinde yer alan gerçek kişilerdir. Aile, arkadaşlık, yoksulluk, baba oğul ilişkisi, sevgi, aşk ve evlilik gibi tüm kavramlar bu öykülerde gerçekçi bir üslupla verilir.

Çiftci'nin bu minval üzere kaleme aldığı ilk öyküler, 2012 yılında yayımlanan *Adem'in Kekliği ve Chopin* kitabı ile okuyucu karşısına çıkar. Kitapla aynı ismi taşıyan öykü başta olmak üzere; "Çati'ye Kıyamam", "Anamın Adı Bahriye", "Gülizar", "Bildığın Karı Koca Hikâyesi", "Kasap Kokusu", "Eniştemin İlaçları", "Kıpkırmızı", "Kaplumbağa Kabuğundan Doksan Dokuzluk Tesbih", "Müjgân", "Komik Oluyorsun İlyas", "Neşeli Gelin", "Portakal", "Şırl Şırl", "Turkuaz Ajans" ve "Diyeşet" öyküleri de eserde yer alır.

Yazarın ikinci öykü kitabı *Bozkırda Altmışaltı*'dir. 2014 yılında İletişim Yayınları baskısıyla yayımlanan eserde; "Handan Yeşili", "Kara Kedi", "Ensesi Sararmış Adamlar", "Ankara'daki Evlatlar", "Bir İğne Bin Kuyu", "Elif, Tina, Tolga" ve "Piç Sevi" öyküleri bulunur.

Çiftci'nin son öykü kitabı ise 2017 yılında yayımlanan ve "Ah Mercimeğim", "Baba Neredesin?", "Bacanıklar", "Bahar Eyyamında Bülbül Sesinde", "Köfte Ekmek", "Uykucu Duman ve Ben" öykülerinden oluşan *Ah Mercimeğim*'dir.

A. Görev bilinciyle veya toplum baskısı sonucu gerçekleşen evlilikler

Bu başlık altındaki öykülerde evlilik olgusu, beslenme ve barınma gibi mutlak suretle karşılanması gereken temel ihtiyaçlar arasındadır. Hikâyelerin olay örgüleri ve şahısların vakalar karşısındaki tutumuna bakıldığında söz konusu evliliklerin, iki insanın birbirine duyduğu aşk ya da sevgi bağı neticesinde değil, yetişkin çağa gelmiş her bireyin gerçekleştirmekle yükümlü olduğu bir görev ya da toplumsal ödev sonucu yapıldığı görülür.

Bahse konu hikâyelerin başkişileri, çoğu zaman içinde buldukları çevre ve aile yapısından kaynaklanan zorunlu yönlendirme ile kendilerini evlilik kurumunun içinde bulur. Kimi zaman yetişkin olmanın kimi zaman ise namuslu yaşamının bir gereği olarak ortaya çıkan bu evlilikler, kişilerin görev bilinciyle gerçekleştirdikleri evliliklerdir.

"Adem'in Kekliği ve Chopin" öyküsünde kişinin içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle gerçekleştirdiği bir evlilik söz konusudur. Âdem, ilkokulu bitirmesinin ardından bir marangozun yanında çırak olarak çalışmaya başlar. Askerliğini bitirdikten sonra da Ankara'da iş bularak modern bir sanat galerisinin işlerini yapar. Galeride çalıştığı günlerin birinde, resimleri inceleyen bir genç kıza âşık olan Âdem'in bir anda dünyası değişir. Sevdiği kıza bir kez daha görebilmek, onunla bir kez olsun konuşabilmek için her yolu dener ancak başarılı olamaz. Günlerini genç kıza gördüğü tablonun önünde geçirmeye başlayan Âdem, adını bile bilmediği sevdiğine kavuşmanın yolunu bulamaz.

Uzun bir bekleyişin ardından âşık olduğu kıza bir daha göremeyeceğini anlayan Âdem, memleketine geri döner ve burada annesinin kendine uygun gördüğü, amca kızı Atiye ile evlenir.

Burada Âdem'i evliliğe iten asıl sebep; yaşadığı çevre ve aile yapısının ona aşladığı yaşam tarzıdır. Bu algıya göre askerliğini yapan ve eli ekmek tutan her erkek, büyüklerinin kendisi için münasip gördüğü bir genç kızla evlenmeli, vakitlice yuvasını kurmalıdır. İki insanın benzer aile yapılarından gelmeleri ve "bilindik" kişi olmaları, birbirlerine eş olmaları için yeterli bir sebeptir:

Yozgat'a gelince anam dedi ki: "Sana Atiye'yi alcaz, ne dersin?"

Atiye benim emmim kızı olur. İçimden dedim ki: "Oğlum Adem senin durumun iyi değil, Ankara'da bekârhanede resimlere bakıp şopen dinleyip ağlamayan bu iş olmaz."

"Tamam ana," dedim "hiç değilse Atiye'nin adını biliyoruz." (Çiftçi, 2015: 11)

Âdem tam da bu sebeple amca kızı ile evlenmeyi kabul eder. Çünkü hakkında hiçbir şey bilmediği bir insana âşık olmak ona mutsuzluk getirmiştir. Belki de asıl mutluluğu tanıdığı insanda bulacak, en azından adını bildiği Atiye'yi bir süre sonra sevecektir. Bu sebeple de annesinin kararına itiraz etmez: "Mayıs'ta nişan, Haziran sonunda düğün... Aldık geldik Atiye'yi Ankara'ya. Elinde kına ağzında dua, tertemiz kız. Kötü bir şey demeye Allah'tan korkarım. "Zamanla seversin." dediler, "Severim" dedim, "Allah kerim." (Çiftçi, 2015: 11)

"Diyeşet" öyküsünde ise evliliği ortaya çıkaran neden; küçük bir muhitte yaşayan dul bir kadının, eşini kaybetmesinin ardından yaşadığı toplum baskısıdır. Kocasını öldürme geçim sıkıntısına düşen ve para kazanabilmek için hastanede gassallık yapmaya başlayan genç kadın, bir süre sonra cenaze evlerine giderek ağıtçılık da yapar. Cemiyet Hanım'ın işini iyi yapması ve güzel huyu herkesin takdirini toplayınca bundan rahatsız olan diğer ağıtçılar, Cemiyet'in cenaze evlerine yemek getiren Ferahmuz ile gönül ilişkisi olduğu dedikodusunu yayarlar. Kendisine yakıştırılanlar yüzünden yeni yeni düzene soktuğu hayatının tekrar altüst olacağını düşünen Cemiyet, namusuna dil uzatılmasına dayanamaz ve kendisine kol kanat gereceğini düşündüğü Taksici Şeker Tacettin ile evlenmeye karar verir. Gözü pek bir kadın olan Cemiyet, tüm cesaretini toplayıp evlilik teklifini de kendisi yapar:

Cemiyet diyordu ki benim baş beraberim Hamit yok. Senin hanımın iyice bir kadındı ama buraya kadarmış vadesi. Şimdi ben sana en zor bir iş teklif ediyorum. Bak ben kendim teklif ediyorum. Neden dersen, ben aç kaldım, bir bardak çay gözümde tüttü, sobasız evde kendi soluğumun sıcakıyla ısındım hiçbiri bana dokunmadı. Ama sen de duymuşsundur bana ırz namus meselesi çıkardılar. Ben adımları orta yerde sakız ettirmem. Şimdi sana bir emanet getirdim. Bu emanetin adı Cemiyet'tir. Bu emaneti al. Bugüne kadar yere düşürmediğim adımları bundan sonra sen taşı. Sen yere düşürme. Sen benim önüme perde ol. (Çiftçi, 2015: 138)

Eşinin ani ölümüyle birlikte, yoksullukla hatta açlıkla bile mücadele edip hayat kavgası veren genç kadın, namusu söz konusu olduğunda savunmasız kalır. Evlilik düşüncesini meşrulaştıran Cemiyet'in duyguları değil, toplum baskısıdır: "Taşra hayatına ait bir özellik olarak sunulan "dedikodu", insanların eylemleri üzerinde o kadar belirleyicidir ki, insanlar hayatlarına dair alacakları kararlarda çevrenin ne düşüneceğini öncelik edinir." (Kacıroğlu, 2016: 201) Bu sebeple de genç kadın, bir aşk ve eşten ziyade başını yere eğdirmeyecek bir koruyucu arar: "Ben bir adım gerinde durmaya razıyım. Yeter ki ırz köşkünün camını taşlamasınlar. Başımda dur.

Gölgen gölgem olsun." (Çiftçi, 2015: 138)

Tacettin ise Cemiyet'e karşı duyguları olmamakla birlikte cesareti ve dobralığını takdir ettiği bu kadının teklifini, yalnızlık mutsuzluktan daha beter diyerek kabul eder: "Ya anlayamazsan dedi içinden bir ses. Olsun dedi yalnızlık kadar zor olursa anlayamamak dayanırım. Yalnızlığın yükünden daha ağırsa evdeki huzursuzluk, onu da o zaman düşünürüm."(Çiftçi, 2015: 138)

B. İstmeden gerçekleştirilen ve mutsuzlukla sonuçlanan evlilikler

Çiftçi öykülerinde karşılaşılan evlilik tiplerinden bir diğeri, istmeden gerçekleştirilen ancak sevgisizlik ve memnuniyetsizliğe rağmen devam ettirilen evlilik tipidir. Bu tanıma dâhil olan evlilikleri işleyen öykülerin bir kısmında birey; evliliğini alışkanlık dürtüsüyle yürütmeye devam eder. Ancak bunu yaparken, aile tanımını yalnızca sosyolojik bağlamda karşılayan bir yapı içerisinde olduğunun farkında değildir: “Sosyal yapı bakımından ele alındığında ise aile, evlilikle başlayan; kan bağı, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlanan, rol ve statüler vasıtasıyla konumlanan bireylerin içinde bulunduğu sosyal bir gruptur/yapıdır.” (Taylan, 2009: 119) Aynı başlık altında inceleyeceğimiz bir diğer öyküde ise hüsrana ile sonuçlanan evlilik birliği, öykü başkışisinin taşımak mecburiyetinde kaldığı bir yük hâline gelir. Her iki durumda da sevmediği bir eş ile ömrünü geçirmeye devam eden kişi, kaderci bir tavırla evliliğine razı olur.

Mutsuz evliliğini kadere bağlayan kişilerden ilki “Gülizar” öyküsünün başkışisidir. Öykü başkışisi ile eli iş tutmayan kocası, kayınpederi ve kayınvalidesinin onlara kucak açması sayesinde sıkıntısız bir şekilde geçimlerini sürdürür. Ancak genç kadının kocası, şehir merkezinde iş bulma ve daha çok para kazanma hevesine kapılınca tüm düzenleri altüst olur. Kocasının şehirdeki fabrikada işe girme sevdasından bir sonuç çıkmayacağını bilen kadın, baba ocağındaki düzenini bozup evden ayrılmak istemez. Hem ana babasının hem de karısının lafları ile ikna olmayan adam, ailesini alıp şehre taşınmaya karar verir. Bu olaydan sonra genç kadının evliliğinden duyduğu memnuniyetsizlik iyice su yüzüne çıkar.

Bir hayalin peşinden gidip kendisini ve çocuğunu da ardından sürükleyen kocasına çok öfkelenen kadın, esasen kendisini bu adama yakıştırmaz. Güzelliğinin ve gençliğinin çirkin bir adamla heba olduğunu düşünür. Kendisini bu evliliğe zorlayan sebep ise öksüz ve yetim olmasıdır. Genç kadına göre kaderin cilvesi, onu bu evliliğe mecbur bırakmıştır:

Bak bana, köyde millet “ayna melek” derdi, “nur kız” derdi, “bal kız” derdi, daha neler neler. Sonra ne oldu, aha şu kuru oğlana vardık. Onun peşinde buralara geldik. Yetim olmıyaydım Gülizar, o zaman bu deynek gibi herifle ne işim olurdu? Anam olaydı, atam olaydı. “Yok,” derlerdi “benim size verilecek kızım yok.” Ben mektep görmüş, okumuş adama varıyım isterdim. O nereye giderse ben de giderdim. Yurt görürdüm, adam içine çıkardım.” (Çiftçi, 2015: 46)

Genç kadına göre kendisine kol kanat gelecek bir anne babanın olmayışı onu okumaktan, vakti gelince de yine okumuş yazmış meslek sahibi bir insanla evlenmekten alıkoymuştur. Başında büyüğü olmayan bir taşra kızı olarak kendisini isteyen ilk kişiye evet demek zorunda kalmış, kaderine razı olmuş ve sevmediği biri ile evlenmiştir. Tüm bunlara rağmen genç kadının, eşinin kötülüğünü istememesi ve zor zamanlarda onu yalnız bırakmaması da dikkat çekicidir: “Bizimki Yozgat Devlet Hastanesi’nde yattı. Ayağı düzen tutmadı. “Bundan sonra da tutmaz,” dediler. “Ben topal kaldım,” diye çok ağladı bizimki... Ayağa kalkıyo amma aksayarak yürüyo. Eh buna da şükür, başımızda ya. Canı sağ ya...” (Çiftçi, 2015: 47)

“Kasap Kokusu” öyküsünün karakterlerinden Münevver Hanım ise evliliğin her zaman sevgi ile yapılmadığını düşünür. Kasap kocasını üzerine et kokusu sınıyor diye banyo yapmadan salona sokmaması ve fazla et yiyen eşini sürekli azarlaması, evin oğluna ortada mecburi bir evlilik olduğunu hissettirir. Anne babasının nasıl evlendiğini öğrenmek isteyen çocuğun aldığı cevap, Münevver Hanım’ın düşüncelerini özetler niteliktedir:

Anne sen severek mi evlendin? Ne sevmesi, seni istiyor dediler. Ben varmam dedim. Patates gibi bir oğlan. Hem kasap çırağı değil mi! Boyu posu olsa ne olacak istemem, dedim. Eee niye evlendin o zaman? Bize soran mı var? Bugün kasap çırağı olan yarın

dükkân açar kasap olur. Sanatı var, hem abdestli, namazlı dediler. Zaten orasına kandım, derununda Allah korkusu olur, ağzı Kur'anlıdır, bana zulmetmez dedim, vardım. (Çiftçi, 2015: 54)

Böylece Münevver Hanım, his beslemediği bir erkeğe evet demiş ancak kaderin karşısına iyi ahlaklı ve meziyet sahibi birini çıkardığını düşünerek, bu özelliklerin bir evliliği yürütmek için yeterli olduğuna kanaat getirmiştir.

“Kara Kedi” öyküsünün başkişi Aziz Efendi de güzelliğine ve iyi huyuna övgüler yağdırılan Gülbeyaz ile evlenmiştir. Büyük hayallerle kurduğu yuvasında mutlu olacağını düşünürken hüsrana uğrayan Aziz, çocukları da olunca bu evliliği sürdürmek zorunda kalmıştır: “Adı gül, kendisi diken. Adı beyaz, kendisi kapkara bir kadın. Nereden gidip aldık? Nasıl aldandık arkadaş?” (Çiftçi, 2018: 25)

Evinde hiçbir şekilde huzuru olmayan Aziz, tam da bu sebeple çalıştığı saatleri mutlu geçirmenin derdine düşmüştür. Esnaf ise Aziz Efendi'nin yumuşak karnını bildiğinden, sırf eğlence olsun diye Gülbeyaz lafını açarak zavallı adamı daha da kızdırır:

Gülbeyaz lafı açılınca konuşma hızını artıran Aziz Efendi, işin sonunda Gülbeyaz'ı tavsiye edenlerin sülalesine, Gülbeyaz'la nikâhlarını kıyan hocanın ecdadına, “Gülbeyaz bir tanedir,” diye öve öve anlatarak başına saran komşu kadının atasına söverdi. O böyle sövdükçe komşu dükkânlardan gelenler, “Öyle deme Aziz Abi, Gülbeyaz Yengem senin bir dediğini iki etmez,” diyerek kızdırırlar, Aziz Efendi'yi çileden çıkarırlardı. (Çiftçi, 2018: 25)

Bir süre sonra çarşıya yapılacak bir proje sebebiyle dükkânı belediye tarafından yıkılan Aziz Efendi, geçim sıkıntısı çekmeye başlar. Tekrar düzen tutturmak için çırpındığı sırada ise mutsuz evliliği, sırtındaki yükü iyiden iyiye artırır. Aziz Efendi böylesi bir zamanda evinde huzuru olsa, ona destek olacak güler yüzlü bir eşi olsa her şeyin daha kolay olacağını düşünür: “Erkekler açısından iyi bir eşin; iyi bir aşçı veya temizlik yapmasını bilen birisi olması o kadar önemli değildir.” (Aydın ve Baran, 2010: 118) Aziz Efendi'nin istediği tek şey; kendisine “dert” değil, “dert ortağı” olunmasıdır. Ama durum bunun tam aksidir:

Aziz Efendi haberi Gülbeyaz'a verdiğinde Gülbeyaz pırasa ayıkliyordu. “Dükkân yıkılırsa yıkılsın, senin bileceğin iş. Sen de eşek değilsin ya. Bir ekmek olsun getirirsin herhal eve,” diye başını pırasadan hiç kaldırmadan konuştu. Aziz Efendi bir kere daha anladı ki Gülbeyaz denen odunun yontulup hizaya gelmesi mümkün değildir. Hâlbuki şöyle güzelce bir sarılsa, “Üzülme herif” dese. “Seninle benim canımız sağ, ayaktayız ya,” deyip bir öpse mesela. (Çiftçi, 2018: 29)

Bu başlık altında değerlendirilecek son öykü “Ah Mercimeğim”dir. Ancak söz konusu öykü, aynı başlık altında değerlendirdiğimiz diğer öykülerden ayrışır. Bu farklardan ilki, istemediği bir evlilik gerçekleştiren bireyin, öykü başkişisi olmamasıdır.

Hikâye başkişisi on beş yaşındadır ve kendisinden yedi yaş büyük Aslı'ya âşık olur. Aslı en büyük ablasıyla akran olduğu için sevdiği kızın kendisini çocuk gibi gördüğünü düşünen genç adam çekinir ve Aslı'ya hiçbir zaman açılmaz. Delikanlının ifade edemediği bu duygular içinde çığ gibi büyür:

Aslı'yı gören bir daha bakardı. O kadar gösterişli bir duruşu vardı. Köşklere hanım, saraylara sultan olacak bir edası vardı. Bizim mahallenin capcık kızları bile hakkını teslim eder ve “Köşklere layık bu Aslı,” derlerdi. Eee Aslı'yı köşklere koymak kolaydı da ben o köşklere bey olarak girebilecek miydim bakalım? Gireceğim kapılar hep kapalıydı. Çünkü Aslı'ya göre ben, Halime Ablası'nın en küçük yavrusuydum. Çocuktum yani. (Çiftçi, 2017: 9)

Bir süre sonra ise Aslı'nın, Marmaris'te yaşayan bir sarrafla evleneceği haberi yayılır. Haber üzerine herkes güzel yüzlü, iyi huylu Aslı'nın kendisine layık birine varacağını düşünerek memnun olur. Sadece, gelin olacak Aslı'nın ağzından tek bir kelime çıkmaz. Genç kıza olan sevgisinden dolayı onun her hareketini aklına kazıyan delikanlı, sevdiğinin bu işe rızası olmadığını anlar: "Aslı istemiyordu bu işi. "Aha, vallaha da billaha da Aslı istemiyor bu işi!" dedim. Bağıracaktım, elimi ısırardım. Hem ısırıp hem yemin ediyordum. "Ebem ölsün, iki gözüm önüme aksın ki istemiyor." (Çiftci, 2017: 11-12) Lakin genç adamın elinden gelen bir şey yoktur. Henüz sevgisini bile söyleyemediği Aslı'yı bu evlilikten kurtarmak için bir çare bulamaz: "Aslı'nın bu işi istemediğini düşünen âşık genç kendince yorumlar yapar, Aslı ile kendisinin evlendiğini hayal eder, anasına Aslı'ya âşık olduğunu açmayı düşünür fakat beceremez." (Sakallı, 2017a : 407)

Ailesinin isteği üzerine hiç tanımadığı ve kilometrelerce uzakta yaşayan biri ile evlenen Aslı, uzun yıllar boyunca mutsuzlukla boğuştuğu evliliğini sürdürür. Bu noktada öyküdeki bir diğer fark karşımıza çıkar. Aslı, onu yıpratın bu evliliği bitirme kararı alır ve eşinden ayrılarak memleketine geri döner. Aradan geçen on yılın ardından Aslı aşkı hâlâ bitmeyen genç adam, sevdiğinin geri döndüğünü öğrenir öğrenmez onunla evlenebilmek için kolları sıvar.

Genç adamın annesi ve kız kardeşleri ise evin oğlunun isteğine şiddetle karşı çıkarlar. Zira Aslı artık dul bir kadındır. Ayrıca evliliğinde yaşadığı sıkıntılar sebebiyle psikolojik buhranlar geçirmektedir. Ancak sevdasını yıllarca içinde büyüten öykü başkışisi için Aslı'nın yaşadıklarının zerre önemi yoktur. Ailesinin bu tutumu karşısında incinen genç adama, babası destek verir. Böylece öykünün son farklılığı da gün yüzüne çıkar. Taşra aile yapısına aykırı olarak evin reisi, son karar mercisi değil evladının aldığı kararın destekleyicisi konumuna geçer:

Aslı adlı kendisinden yedi yaş büyük dul bir kadını seven başkışinin istediği kişi ile evlenmesine onayı veren kişi yine babadır annesi ve kız kardeşleri bu evliliği istemeseler de anlatıcının babası otoritesini koymuş, oğluna Aslı'yı gerçekten sevip sevmediğini sormuş ve sevdiği cevabını alınca hayırlı olsun diyerek bu işe onay vermiştir. (Sakallı, 2017b : 21)

C. Mutluluğun yakalandığı evlilikler

Mustafa Çiftci öykülerinde karşımıza çıkan son evlilik tipi, kişinin sonunda mutluluğu yakaladığı evlilik tipidir. Söz konusu öykülerde başkışilerin tamamı, bir sebepten dolayı âşık oldukları kişiyle bir araya gelemez. Hayatın doğal akışı içerisinde başka maceralara sürüklenen bu bireyler, kimi zaman çevresel etkiler kimi zaman ise hayatın ikinci bir şans vermesi sonucu farklı bir kişiyle evlenerek mutluluğu yakalarlar.

Bu duruma en iyi örneği teşkil eden öykü "Çati'ye Kıyamam"dır. Necati yani Çati, hayatı boyunca sevmek ve değer görmek için didinip durur. Annesini küçük yaşta kaybeden, ablaları ise civar köylere gelin verilen küçük çocuk, dayısının yanında büyür. Dayı evinde, kuzenlerinden farklı bir muamele görmese de daima dayısı gibi bir baba hayal eder ve kendi babasını suçlar. Dolayısıyla sevgi dolu bir aile ortamında büyüme şansı olmaz. Necati, bu açığı okula başlayınca kapatacağını düşünür. Okuyup büyük adam olursa herkes onunla iftihar edecek ve onu sevecektir. Heyecanla okula başlayan küçük çocuk burada da kötü bir sürprizle karşılaşır. Ne yaparsa yapsın tahtayı ve öğretmeninin tahtaya yazdığı harfleri göremez. Gözlerindeki bu sorunu öğretmenine söylemeye de çekinince okuma yazmayı sökemeyen çocuk, arkadaşları tarafından dışlanır. O andan sonra da Necati, etrafını güldürürse onlar tarafından kabul göreceğini düşünerek herkesle dalga geçmeye, insanlara lakap takmaya ve argo konuşmaya başlar. Böylece Necati gider ve herkese çatan Çati gelir.

Çevresini güldürdüğünü bu yüzden de sevileceğini düşünen Çati'nin yanlış tutumu, insanların ondan tamamen uzaklaşmasına sebep olur. Genç adamın medet umduğu son çare askere gitmek olur. Vatani görevini yerine getirirse bir forsu olacak ve kendisine saygı duyulacaktır. Ancak Çati'nin talihsizliği burada da devam eder. Zira gözleri çok az gören bir gencin askere alınması mümkün değildir. Çati'ye çürük raporu verilir. Bu durum genç adamın toplumda kabul görme ve sevilme ihtiyacına vurulan son darbe olur. Artık ne yaparsa yapsın insanlar içinde bir yeri olamayacağını anlayan Çati, sivri dilinin zehrini fütursuzca akıtmaya başlar. Genç adamın tek arkadaşı ise müstahdem olarak çalışmaya başladığı okulda, kütüphanecilik yapan Nesli olur. İkilinin iyi anlaşmasının tek sebebi, aynı huya sahip olmalarıdır.

Nesli, çok iyi bir dost olmamakla birlikte Çati'nin kötü talihini tersine çevirecek kişidir. Arkadaşının evlenip bir yuva kurmasını isteyen Nesli, yakın ahabının kızı olan Döndü'yü, Çati ile tanıştırır. İlk gördüğü an da genç kıza âşık olan Çati'nin gözüne uyku girmez. Varsa yoksa Döndü'yü sayıklar ve Nesli'ye, kızı istemesi için yalvarır. Erkek tarafı olarak ahabının kapısını çalan Nesli, kızın babasından okkalı bir azar işitir. Huyu kötü, ağız bozuk, gözü görmeyen bir adama verecek kızı olmadığını söyleyen baba, konuyu bir daha açılmamak üzere kapatır. Ne yapacağını bilemeyen Nesli, Çati üzülmeyin diye ona yalan söylemek zorunda kalır. Döndü'nün, İstanbullu bir çocukla nişanlandığı ve kızın yakında evleneceği yalanını uydurur. Fakat bu bahaneye inanmayan Çati, işin iç yüzünü öğrenince derinden sarsılır. Nesli dâhil tüm dünyaya küserek içine kapanır:

“Vay ne gözler imiş,” dedi. “Vay nasıl bir iş imiş. Demek bu gözler ecik daha göreymiş. Döndü, Senem olurmuş he mi? Okuyamayan Çati okurmuş he mi? Asker olamayan Çati asker olurmuş he mi?” gözlüklerini çıkarıp torbalanmış ceket cebine koydu. Evin yoluna almış atlar gibi okula gitti geldi. Ama gözlüklerini takmadı. Madem o camekânın ardından baksam da adım kör Çati. Madem derdimin dermanı bu cıncıklar değil. Madem bunlar Döndü'yü Senem edemiyor. Olmaz olsun bu gözlükler dedi. Gözlüklerini takmadı. (Çiftçi, 2015: 30)

Çati'nin bu hâli uzun süre devam eder. Onu hayatında ilk kez bu kadar üzgün gören Nesli, durumu düzeltmek için son kez şansını denemeye karar verir. Çati'ye onu biriyle tanıştıracığını söyler. Döndü hadisesinden ağız yanan adamı ikna etmek ise hiç kolay olmaz. Nesli'nin ısrarları sonucu tanışan Halime ve Çati birbirini sever. Halime'nin babası, Nesli'nin de iknası sonucu, Çati'nin durumunu sorun etmez ve gençler evlenir. Çati'nin talihsizliği bu andan sonra tersine döner. Hayatı boyunca sevilme için kendini yıpratıp genç adam, nihayet koşulsuz bir şekilde sevildiğini görür: “Eş tarafından sağlanan yakın duygusal destek; eşe değer verildiğini, sevildiğini, saygı duyulduğunu ve insan olarak değerli olduğunu ifade etmektedir.” (Çağ ve Yıldırım, 2013: 14) . Bunu sağlayan hamle ise küçücük bir cümledir:

Normalde Çati evden çıkmadan gözlüklerini bir bezle silerdi. Halime bir güzel mendil uzattı ve dedi ki bırak o bezi. Artık bununla sil gözlüklerini. Sana kıyamam ben. Halime'nin bir kerecik “Sana kıyamam ben,” demesine Çati'nin içinde kocaman bir sel kabardı. Diyecek laf bulamadı... Çati otuz küsur yıl ömür sürdükten sonra Halime'yi bulmuştu. Çati otuz yılda ne anadan ne babadan ne öğretmenden ne esnaftan böyle bir tek laf duymamıştı. Çati'ye it demişler, kopuk demişler, deyyus demişlerdi. (Çiftçi, 2015: 33)

O andan itibaren tüm geçmişini silip atan Çati, tarif dahi edemediği bir mutluluk içinde, yeni bir insan olarak kapıdan çıkar:

Çati “kıyamam” sözü için o gün Halime'ye baktı, baktı. Hiçbir şey demedi, diyemedi. Sevindi çok. Mutluluk da insanı tıkarmış anladı. Gözünden akanı durduramadı. “Kıyamazsın he mi?” dedi. Gözlüğünü çıkardı. Diyecek laf ararken Halime bir de uzanıp öptü yanağından. “Haydi sıkma kendini hayırlı işler olsun,” deyiverdi. Sanki

Halime'nin dilinden cennetten haber geldi. Öyle sevindirik oldu Çati. İlk basamağa adımını attı. Hiç sağı solu yoklamadan, düşerim diye korkmadan, "Kıyamazsın he mi?" diyerek, mutluluktan kanatlandı, indi merdivenlerden... (Çiftci, 2015: 34)

"Çati'ye Kıyamam" öyküsünün kahramanı, mizacı ve sağlığı sebebiyle hor görülmüş ve ilk aşkına kavuşamamıştır. "Şırl Şırl" öyküsündeki hor görülme nedeni ise öykü başkişisinin bulunduğu çevredir.

On altı yaşındaki genç kız ve ondan birkaç yaş büyük Bilal birbirini sever. İki genç, çeşme başında gizli gizli buluşurlar. Genç kız, köyde dedikodu yayılacağını düşünür ve bir an önce kendisini istemeye gelmeleri için sevdiği çocukla konuşur. İçten içe, genç adamın anne babasının ziyaretini beklerken küçük kardeşinden Bilal'in şehre gittiğini, orada yüksek okul okuyarak mühendis olacağını ve bir daha geri dönmeyeceğini öğrenerek yıkılır. Bilal'in korktuğunu ve bu yüzden şehre gittiğini düşünse de asıl sebep; genç adamın annesinin, köyde yaşayan eğitimsiz bir kızı oğluna yakıştırmamasıdır:

Bizim dal boylu o gece benden sıkıyı yiyince eve varmış. Başlamış bağırmaya, ağlayıp sızlamaya; bana o kızı alacaksınız demiş ve kızılca kıyamet kopmuş. "Vay sen o sümüklüye mi kaldın!" diyerek anası ayılmış, bayılmış. "Ben fidan boylu yiğidimi o yerden bitmeye kaptıramam," diyerek yeminler etmiş. İşte o gece bizimkinin vilayette öğretmen olan ağabeyi aranmış, durum böyleyken böyle denmiş, aman bu çocuğu kurtaralım diye almış kaçırmışlar vilayete... Gerisi malum, gitti gelmedi bir daha... (Çiftci, 2015: 109)

O günden sonra genç kız çok zor zamanlar geçirir ve psikolojisi bozulur. Öyle ki Bilal ile çeşme başında buluştukları için su şırıltısı bile sinirlerini bozmaya yeter: "Ben çeşmeye gitmedim ama evde ne vakit musluktan su aksa ben sinir oluyorum, şırl şırl boğuyor su beni, haşa kudurmuş itler gibi sudan korkar oldum..." (Çiftci, 2015: 109) Ancak aradan geçen dört yılın ardından genç kızın mutsuz zamanları sona erer. Kendisine talip olan gence, ilk başta hayattan beklentisi kalmamış biri olarak evet dese de sonrasında eşi ile mutlu olur:

Ne diyeceğim, benim içimdeki böcük ölmüş, hayattan zevk alasım kalmamış... "Tamam" dedim... Felancanın oğlu felanca ile evlendim... Felancanın oğlu felanca helal süt emmiş iyi bir adam çıktı. İki kızımız oldu, bana da iki kızıma da iyi bakar, bir gün olsun kırmaz beni, geçimimiz güzel, düzenimiz iyi, yani yuvamda mesudum. Rabbim herkese nasip etsin... (Çiftci, 2015: 110)

İkinci bir şans ile mutluluğun yakalandığı son öykü "Elif, Tina, Tolga"dır. Öğretmen bir anne babanın çocuğu olan Tolga, aynı okula gittiği müstahdem Hayrettin Efendi'nin kızı Elif'i sever. Elif ile vakit geçirmek için kitap okumaya başlayan ve sonrasında bir kitap kurdu hâline gelen Tolga, annesinin karşı çıkmalarına rağmen tüm vaktini küçük kızla geçirir. Tolga'nın anne babasının tayini çıkınca birbirinden ayrılmak zorunda kalan iki çocuk çok üzülür. Ancak Tolga'nın üzüntüsü hiç bitmez. Üniversiteye başladığında dahi Elif'i düşünmeye devam eder. Aşkını kimseye söyleyemediği için kendisine kızar ve içine attığı bu durum, zaman zaman histerik nöbetler geçirmesine sebep olur. Fakülteyi bitirir bitirmez durumu önce ailesine sonra da Elif'e anlatmaya karar veren Tolga için işler hiç de umduğu gibi gitmez:

Ben bir şekilde artık Elif meselesini mesele olmaktan çıkararak anneme, babama açacağım, ne olacaksa olacaktı. Oldu, ne olacaksa hepsi oldu. Ben "Elif" deyince, "Hangi Elif?" dediler. Hafızalarının en karanlık köşesinden Elif'i, annesini, babasını daha doğrusu "müstahdem" babasını alıp getirip koydular evin orta yerine. Ve mahkeme başladı. "Ne münasebet efendim," diyerek annem kriz geçirirken babam "Müstahdem Hayrettin Efendi'nin bir kızı vardı evet," diye yarı dalgın konuştu. Evde kurulan mahkemeden Elif'in uzak, çok uzak bir yerde, bir zamanlar taşra görevinden kalmış öylesine bir hatıra olduğunu, ama babasının durumu ve diğer bir

sürü doku uyumsuzluğu sebebiyle Elif'i unutmam gerektiğini söylediler. (Çiftçi, 2018: 114)

Kalburüstü bir ailenin çocuğu olan Tolga'nın, bir taşra kızını eş seçmeye çalışması anne babasının hiç hoşuna gitmez. Konu kestirilip atılır. Hayatı boyunca anne babasının planları doğrultusunda yaşayan, onların istediği mesleği seçen ve bunca yıldır sevgisini dahi söyleyemeyen Tolga, kendisine öfkelense de anne babasının seçimlerine göre yaşamaya devam eder. Okulu bitirmesinin ardından da yüksek lisans yapmak için Londra'ya gider. Yaşadığı içsel sıkıntı ve duygularını dışa vuramamaktan kaynaklı psikolojik sorunlar yaşayan Tolga, burada sık sık hastalanır. Ancak durumu ailesinden saklar. Böyle anlarda yanında olan ve her koşulda ona anlayış gösteren kişi Tina olur.

Tolga'nın, Elif'e olan takıntısını bilen ve bunu hiçbir şekilde sorun etmeyen Tina, zamanla Tolga için farklı bir yere gelmeye başlar. Hatta Tolga'nın bu durum için bir psikoloğa gitmesini sağlar. Bir süre sonra Elif takıntısı hafifleyen Tolga, sorun ne olursa olsun yanında olan Tina ile mutlu olduğunu anlar. İki genç evlenmeye karar verir: "Şimdi Tina içeride uyuyor. Bir haftalık evliyiz. Ben dilim döndüğünce başıma geleni olup biteni anlattım. Şimdi kitaplarla dolu bir evde, içeride uyuyan karım ve ben iyiyiz." (Çiftçi, 2018: 137)

Sonuç

Toplumun temel yapı taşı olarak görülen aile birliğini oluşturan evlilik kurumu, birbirini seven ve bir arada yaşamak isteyen erkek ve kadının hukuki bir akit sonucu adım attıkları yeni yaşam biçimi olarak tanımlanabilir.

Karşılıklı sevgi ve saygının evliliği yürüten temel dayanaklar olduğu düşünüldüğünde, evlilik birliğini ortaya çıkaran sebebin de iki insanın birbirine duyduğu aşk olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Ancak sosyolojik, toplumsal ve kişisel sebepler bireyleri, farklı nedenlerle evlilik birliği oluşturmaya itebilir. İncelediğimiz Mustafa Çiftçi öykülerinde de aşkın odak noktada olmadığı üç tip evlilik ele alınarak, bu evliliklerin gerçekleştirilme sebepleri ve kurulan aile birliği içerisinde bireylerin yaşadığı duygu durumu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Üç başlık altında incelediğimiz bu evliliklerin gerçekleştirilme sebeplerine bakıldığında kimi zaman aile ve toplum baskısının, kimi zaman mecburiyetin, kimi zaman ise kişilerin sağlık, mizaç, çevre ve ekonomik durumunun yönlendirici olduğu görülmektedir.

Sebepler ne olursa olsun, evlilik kurumuna adım atmış bu kişilerden bazıları hayal ettiği mutluluğa kavuşurken, bazıları da büyük bir mutsuzluğa mahkûm olmuştur. Bir kısım ise düzeni bozulmasın diye sürdürdüğü bir evliliğin içerisinde ömrünü geçirmeye razı olmuştur.

"Görev bilinciyle veya toplum baskısı sonucu gerçekleşen evlilikler" başlığı altında incelenen hikâyelerde, öykü başkişilerinin aile ve içinde yaşadıkları toplumun dayatması sonucu evliliğe razı oldukları görülür. Bireysel irade neticesinde alınmayan bu kararlar sonrasında, kişilerin mutlu olup olmayacakları belirsizdir. "Adem'in Kekliği ve Chopin" öyküsünün başkişisi Âdem, annesinin isteği üzerine amca kızıyla evlenip sonuçlarını kestiremeyeceği bir aile birliğine adım atarken, "Diyeşet" öyküsünün Cemiyet Hanım'ı, dul bir kadın olması sebebiyle namusunu koruyamayacağını düşündüğü için yani bir koruyucu aradığı için evlenecektir. İkinci tip öyküler olan "Gülizar", "Kasap Kokusu", "Kara Kedi" ve Ah Mercimeğim' de ise başkişilerin tamamı sevmedikleri kişilerle, istemedikleri evlilikler gerçekleştirmişlerdir. Bu evlilikler sonucunda "Gülizar", öyküsünün başkişisi ile "Kara Kedi" nin Aziz'i, evliliklerini yürütmeye mecbur olduklarını düşünmüş ve mutsuzluğa razı

olmuşlardır. “Kasap Kokusu” nun Münevver Hanım’ı ise evliliğin sevgi ile değil sorumluluk sahibi bir eşle yürütüldüğüne kanaat getirerek, aile içerisinde kendisine biçilen role uyum sağlamıştır. Bu kişiler arasında yalnızca Ah Mercimeğim öyküsündeki Aslı, her üç kişiden de ayrılmış ve uzun bir süre boyunca mutsuz şekilde sürdürdüğü evliliğini bitirme kararı almıştır.

Çalışma içerisinde incelenen son evlilik tipi ise çeşitli badirelerin ardından karşılıklı mutluluğun yakalandığı evlilik tipidir. “Çati’ye Kıyamam”, “Şırıl Şırıl” ve “Elif, Tina, Tolga” öykülerinin incelendiği bu başlıkta, öykü başkişilerinin tamamı çeşitli faktörler nedeniyle âşık oldukları kişiye kavuşamamıştır. “Çati’ye Kıyamam” öyküsünde bu sebep Çati’nin görme bozukluğu ve mizacı iken “Şırıl Şırıl” da genç kızın, eğitimsiz bir köy kızı olması ve sevdiği çocuğa yakıştırılmamasıdır. “Elif, Tina, Tolga” öyküsünde ise Tolga ve Elif arasındaki sosyo ekonomik uyumsuzluk evlilik yolunda hüsrana yaratmıştır. Ancak yaşanan bu olumsuzluklara rağmen öykü kişilerinin üçü de karşılıklarına çıkan ikinci bir şans ile aşkı tekrar tatmış ve gerçekleştirdikleri evliliklerde mutluluğa ulaşmışlardır.

Kaynakça

- Aydın, Okan; Baran, Gülen (2010). "Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma". *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 21(2): 117-126.
- Çağ, Pınar; Yıldırım, İbrahim (2013). "Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(39): 13-23.
- Çiftçi, Mustafa (2015). *Adem'in Kekliği ve Chopin*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çiftçi, Mustafa (2017). *Ah Mercimeğim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çiftçi, Mustafa (2018). *Bozkırda Altmışaltı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kacıroğlu, Murat (2016). "Mustafa Çiftçi'nin Öykülerinde Yozgat". *Uluslararası Bozok Sempozyumu Kitabı*. 3: 199-203.
- Sakallı, Fatih (2017a). "Mustafa Çiftçi'nin 'Ah Mercimeğim' Adlı Öyküsünde Aşkın Gücü". *I. Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Sempozyumu (BİLMES) Tam Metin Bildiri Kitabı*. 406-408.
- Sakallı, Fatih (2017b). "Mustafa Çiftçi'nin Öykülerinde 'Baba Figürü'". *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 21: 19-29.
- Taylan, Hasan Hüseyin (2009). "Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 22: 117-138.
- Üncü, Serap (2007). *Duygusal Zeka ve Evlilik Doyumu İlişkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.